

EEN
ARABISCHE
TUIN

Klassieke Arabische poëzie

INGELEID, UITGEKOZEN,
UIT HET ARABISCH VERTAALD
EN GEANNOTTEERD DOOR
GEERT JAN VAN GELDER

UITGEVERIJ BULAAQ
AMSTERDAM

VOORWOORD

Een grote Franse arabist, Régis Blachère, noemde de Arabische poëzie in een artikel uit 1958 'een geheime tuin'. Geheime tuinen zijn, zoals bekend, juist de aantrekkelijkste. Helaas, veel van de aantrekkelijkheid zal verloren gaan als de tuin niet langer geheim is. Gelukkig is dat anders met poëzie: toegankelijkheid en bekendheid kunnen de genietingen en het plezier alleen maar vergroten. Maar inderdaad is de Arabische poëzie in Nederland een onbekend gebied, een tuin omringd door het struikgewas van onverschilligheid die hem onzichtbaar maakt, door doornen van vreemde dichterlijke conventies, die de belangstellenden kunnen ontmoedigen, en de muur van een vreemde taal die natuurlijk de grootste barrière vormt.

Het werd eens tijd dat de klassieke Arabische poëzie met een bloemlezing van enige omvang haar rechtmatige plaats in de Nederlandse taal zou innemen. Tot nu toe waren er slechts verspreide gedichten beschikbaar, en niet altijd van de dichters die de Arabieren zelf het hoogst achten: bijvoorbeeld de gedichten in *De vertellingen van Duizend-en-één-nacht* in de vertaling van Richard van Leeuwen (Amsterdam: Bulaaq, 1993), de gedichten van Ibn Hazm in zijn werkje over de liefde, *De ring van de duif*, vertaald door Remke Kruk en J.J. Witkam (Amsterdam: Meulenhoff, 1977); of het beroemdste Arabische gedicht, de ode van Ímra' al-Qais, in de versie van J. Brugman (*Hollands Maandblad* no. 275, oktober 1970). Deze bundel kan

zich weliswaar niet meten met de prachtige en volumineuze *Spiegel van de klassieke Chinese poëzie* van W.L. Idema (Amsterdam: Meulenhoff, 1991), maar komt hopelijk een eind in de goede richting.

Met het doorlezen van de gedichten in de bloemlezing worden overigens de geheimen van de tuin maar voor een klein deel onthuld. De bloembedden zijn nog lang niet platgetreden, veel pronkstukken zijn nog verborgen en, nog veel belangrijker, de lezer ziet niet de tuin zelf maar als het ware een serie afbeeldingen ervan, of een documentaire erover, op een zwartwittelevisie die de originele kleuren nauwelijks laat vermoeden.

De tuin – om de metafoor maar uit te putten, zoals de Arabieren zelf ook uit den treuren deden – bevat overigens niet slechts vele fraaie bloemen en smakelijk ooft, maar ook welig tierend onkruid, stinkende zwammen, aardse geuren van rot-tend kreupelrijmhout. Daarmee is de tuin een afspiegeling van de twee eschatologische oorden van de islam, zowel het paradijs met zijn vruchten, wijn, vlees, maagden en knapen, als de hel met zijn vuur, hellekooksel en stinkende *zakkóem*-boom. Bovendien bevat de tuin wat geen ware tuin, paradijs of hel bezit: een flinke dosis woestijn, zoals men in nomadische poëzie mag verwachten.

Deze bloemlezing zou niet tot stand zijn gekomen als Joost van Schendel niet precies op het juiste moment had aangedrongen, net voordat mijn emigratie de voltooiing had kunnen verhinderen. Zijn aanmoedigingen en aansporingen waren essentieel. Zijn medewerkster Janneke Stelling heeft op talrijke punten mijn Nederlands verbeterd (ik ken nu bijvoorbeeld het correcte meervoud van palankijn), door mijn vakblindheid veroorzaakte onduidelijkheden opgehelderd en inconsequenties opgeheven. De tekst is tegelijkertijd eenmanswerk en een collectief product. Bijna al het goede en slechte

van de teksten als vertalingen, van de selectie en de toelichtingen, is van mijzelf; maar het goede en slechte van de gedichten is natuurlijk allereerst toe te schrijven aan de bijna honderd dichters, bekend of onbekend, die in deze bundel zijn vertegenwoordigd en die mij hebben geïnspireerd. Mijn grootste dank is aan hen.

Haren – Oxford, mei 1998 – april 2000

Als er iets is waarop de Arabieren trots zijn, dan is het hun taal. Niet hun moedertaal, een modern Arabisch dialect, maar de standaardtaal, waarvan de grammatica, de woordenschat en het schrift door de eeuwen heen veel minder zijn veranderd dan bij andere wereldtalen zoals het Engels of het Frans. Deze betrekkelijke onveranderlijkheid, natuurlijk het gevolg van het gezag van de heilige tekst, de koran, en van de dominantie van de Arabieren in de eerste eeuwen van de islam, heeft nadelen en voordelen. Een nadeel is dat het standaard-Arabisch, de taal van bijna alle geschriften en de taal die ook gesproken wordt in meer formele situaties, op school geleerd moet worden. Een voordeel is dat het Arabieren van Marokko tot Irak kan verenigen, in taalkundige, culturele en zelfs politieke zin. Een ander voordeel is dat de literaire erfenis van het verleden voor Arabieren veel toegankelijker is dan bijvoorbeeld voor Nederlanders, die maar zelden hun middeleeuwse meesterwerken in de oorspronkelijke versies lezen, of voor Engelstaligen voor wie *Beowulf* geheel onbegrijpelijk is, of voor Turken, die sinds de invoering van het Latijnse alfabet in 1928 zijn afgesneden van een groot deel van hun erfenis.

De Arabische trots op de taal betreft het schrift (inderdaad mooi, zij het onpraktisch vooral als men de taal wil leren), de klanken, de vormleer met zijn grote systematiek, en de enorme woordenschat (vaak een voordeel, maar niet zelden een nadeel).

Maar de trots geldt ook de literaire producten in het Arabisch. Anders dan Europeanen misschien zouden denken, zijn het niet de koran en de *Duizend-en-één-nacht* waarop moslimse Arabieren zich beroemen. De eerste tekst is immers volgens de islamitische leer geen 'product' van de Arabieren, maar Gods ongeschapen woord, strikt uniek en onnavolgbaar van stijl en schoonheid. Hoewel de koranische stijl en het idioom hun sporen hebben nagelaten, behoort de koran als uniek werk niet tot een literair genre. De verzameling van sprookjes, anekdoten, burleske of episch-romantische verhalen die bekend is als *Duizend-en-één-nacht* heeft lang een lage status gehad bij de Arabische geleerden, als sublitterair materiaal, vooral geschikt voor vrouwen, kinderen en ongeleerden, en zelfs in die kringen lang niet zo populair als de volksepen van gigantische omvang zoals de *Báni Hiláal* of *Strat Ántar*. Onder invloed van de reeds drie eeuwen voortdurende Europese fascinatie voor deze verhalenverzameling is er pas recentelijk onder Arabische intellectuelen sprake van enige herwaardering voor de *Duizend-en-één-nacht*.

Het literaire genre dat vanaf de vroegste tijd tot op heden de hoogste status genoot is de dichtkunst. De regels van de Arabische standaardtaal, het klassiek-Arabisch, zijn vanaf de achtste eeuw vastgelegd voornamelijk op basis van de oude poëzie van voor en kort na de komst van de islam, en in veel mindere mate op basis van de taal van de koran. Het is waar dat de bestudering van de heilige tekst een belangrijke stimulans was om de taal te beschrijven en te codificeren; maar de verzameling, vastlegging en bestudering van de oude poëzie vormden tezamen veel meer dan zomaar een hulpwetenschap van de koranstudies. De gedichten werden verzameld en geciteerd omdat men hen mooi vond en omdat ze een belangrijke functie vervulden in de stammenmaatschappij van de Arabieren, die niet meteen verdween met de stichting van een wereldrijk en de migraties en urbanisa-

tie die daarmee gepaard gingen. Voordat deze functie nader wordt uitgelegd, moet eerst worden vastgesteld wat poëzie voor de Arabieren is en hoe het zich onderscheidt van andere taaluitingen.

DE VORM VAN ARABISCHE POËZIE

Het is voor een hedendaagse Nederlander niet eenvoudig een goede en waterdichte definitie te geven van 'poëzie'. Een woordenboek zal het misschien omschrijven als 'dichtkunst', en dat woord op zijn beurt weer verduidelijken met 'poëzie'. Het is een kwestie waarbij de vorm de doorslag kan geven (rijm, versmaten), soms de inhoud en de stijl, vaak het uiterlijk (de hoeveelheid bladwit), en misschien ook de intentie van de maker.

In de traditionele dichtkunst is een en ander gemakkelijker, omdat formele kenmerken zoals rijm en metrum als eenvoudige criteria werden gehanteerd. Dat is hetzelfde in de klassieke Arabische literatuur: alle poëzie rijmt en is metrisch. Zowel voor het rijm als het metrum zijn er strikte regels waar slechts zeer zelden van wordt afgeweken. Dichters gunnen zich eerder vrijheden in de taal en vergrijpen tegen de regels van de grammatica dan tegen de regels van metrum en rijm. Metrum is nog meer dan het rijm een criterium voor poëzie, want rijmend proza, dat vanaf de vroegste tijd tot de twintigste eeuw voorkomt, geldt niet als poëzie. De vroegste vormen van dit rijmproza waren korte, kernachtige uitspraken van voorislamitische bedoeïenen of raadselachtige orakelspreuken van waarzeggers (enkelvoud *kāhin*, verwant aan het Hebreeuwse *kohén*, 'priester'); later werd het gebruikt in vaak bombastische en uiterst versierde en erudiete epistels, producten van kansel (preken) en kanselarij (brieven) en andere vormen van kunstproza. Ook de 'verzen' van de koran rijmen; de oudste gedeelten ervan verto-

nen enige gelijkenis met de genoemde orakelspreuken. Moslims hebben altijd op dogmatische gronden ontkend dat de vorm van de koran identiek zou zijn met deze orakelspreuken – Mohammed was geen waarzegger maar een profeet en gezant Gods. Met nog meer nadruk ontkende men dat de koran poëzie zou zijn, hoe poëtisch sommige gedeelten ook mogen klinken, zelfs in ongelovige oren. Mohammed zei van zichzelf dat hij geen dichter was; de korantekst zelf (36:69) betuigt: ‘Wij [dat wil zeggen: God] hebben hem [Mohammed] niet de dichtkunst geleerd, en dat betaamt hem ook niet’. De koran kan ook niet als poëzie gelden omdat hij niet metrisch is. Het woord voor ‘koranvers’ (*ájja*) is ook niet hetzelfde als ‘dichtvers’ (*bait*).

HET METRUM

De Arabische metriek lijkt op de klassieke Griekse en Latijnse metriek, en verschilt van poëzie die is gebaseerd op een vast aantal klemtonen of ‘heffingen’ per regel, zoals in ‘Twée ém-mertjes wáter hálén’, of poëzie gebaseerd op een vast aantal lettergrepen per regel, zoals de Japanse, of op een combinatie van deze kenmerken, zoals veel westerse poëzie. Het Arabisch kent wel een klemtoon, maar die speelt geen rol in de metriek. De metriek is kwantitatief, dat wil zeggen: gebaseerd op zich herhalende patronen van korte en lange lettergrepen. ‘Kort’ is medeklinker + korte klinker, bijvoorbeeld *ba*, *bi*. ‘Lang’ is een lettergreep die bestaat uit medeklinker + korte klinker + medeklinker, of uit medeklinker + lange klinker of tweeklank, zoals *bal*, *bā*, en *bai*. Andere soorten lettergrepen, zoals *bāl* of *bard* komen in poëzie niet voor, afgezien van het rijmwoord (en dan nog zelden).

De metriek is in de achtste eeuw ‘ontdekt’ door de grote

LIJST
VAN OPGENOMEN GEDICHTEN

I VOOR- EN VROEGISLAMITISCHE PERIODE

IMRA' AL-QAIS

- ☛ Stop, laat ons huilen, denkend aan een lief 86
- ☛ Een morgen van geluk, vervallen resten van het kamp! 91

MOERAQQISJ DE OUDERE

- ☛ Is de kampplaats doof dat hij niet antwoordt? 95

TARAFÄ

- ☛ Resten van Chaula's kamp, daar in de zandheuvels van Thahmad 98

KAÄB IBN ZOEHAIR

- ☛ So'aad is weggegaan. Mijn hart, vandaag, is buiten zinnen 107

MOEZARRID

- ☛ Mijn hart is niet meer in de ban van Salma 112

AS-SJANFARA

- ☛ Laat jullie rijdieren opstaan, zoons van mijn moeder 122

ABOE DHOE'AIB

- ☛ Heb je verdriet om 't Noodlot en zijn grillen? 127

AL-CHANSAA'

- ☛ Ogen, weest gul met tranen, overvloedig 132

HASSAAN IBN THABIT

- ☛ Dhaat al-Asabi's sporen zijn gewist 134

AL-FIND AZ-ZIMMANI

- ☛ De Banoe Dhoehl zijn onze broeders 137

VERSCHILLENDE DICHTERS

Twee episoden uit de 'Gloriedagen der Arabieren'

♣ *De Dag van al-Kadied* 138

♣ *De Dag van Boerza* 141

AL-AGHLAB

♣ Sadsjaah heeft eindelijk wat zij wilde 145

MAISOEN BINT BAHDAL

♣ Een tent waar winden rondom waaien 146

ABOE MIHDJAN AT-THAQAFI

♣ Wanneer ik sterf, begraaf mij naast een wingerd 147

II DE PERIODE VAN DE OEMAJJADEN

– *qasida* –

AL-MARRAAR IBN MOENQIDH

♣ Herken je soms die plaats, of is hij vreemd voor jou 148

AL-ACHTAL

♣ Bij ons zijn volbloed paarden steeds gemerkt met
eretekens 151

DJARIER

♣ Begroet deze verblijfplaats en begroet wie er eens
woonde 153

DHOER-ROEMMA

♣ Majja's twee woonsteden, gegroet! 158

– *ghazal* –

MADJNOEN LAILA

♣ Zij zeiden: Als je wilt, vergeet je haar! 163

♣ Kom je om tenten die eens stonden waar de wind uit 't oosten
waait 163

- ☛ Toen ik de berg Taubaad zag, barstte ik in snikken uit 165
- ☛ Ik werd verliefd op Laila toen zij nog een klein onschuldig meisje was 165
ORWA IBN HIZAAM
- ☛ Er is geen waanzin in mij, geen bezetenheid 166
- ☛ Zeg, jullie raven op de resten van de kampplaats 166
NOESAIB
- ☛ Mijn hart leek wel, die avond 167
DJAMIEL
- ☛ Al voordat wij geschapen waren 168
- ☛ Ach, konden wij maar samen leven 168
OEMM CHALID (?)
- ☛ Wie helpt mij dan! Mijn ogen laten tranen stromen 169
AL-HARITHI
- ☛ Mijn botten zijn van vlees beroofd door jou 170
OMAR IBN ABI RABI'A
- ☛ Sta stil, mijn vrienden. Laat ons deze kampplaats ondervragen 170
- ☛ In Mina, waar men steentjes gooit 171
- ☛ Wie helpt mijn hart, zo hopeloos verliefd 172
AL-ARDJI
- ☛ Kom bij ons, hierheen, meisje in de palankijn! 173
DJA' FAR IBN OLBA AL-HARITHI
- ☛ Mijn liefde trekt mee met de ridders naar Jemen 173
ANONIEM
- ☛ Mijn zoon viel van een hoge berg 174
WADDAAH AL-JAMAN
- ☛ Zij zei: Nee, dring ons huis niet binnen 175
AL-WALIED IBN JAZIED
- ☛ Wie weet brengt God mij bij mijn Salma 176
- ☛ Ze zeiden mij dat Salma op de dag van Moesalla is uitgegaan 176
- ☛ Mijn verzen op Salma zijn wijd verspreid 177

- Het was een fijne dag, ik dronk een goede wijn 177
- Ik hoorde op een nacht – 't was achter de Moesálla – een geluid 177

– *wijnpoeëzie en lichte poëzie* –

ABOEL-HINDI

- Drinkgenoten die elkaar ontmoetten na een tiental dagen 178
- Ik at hagedis en ik vond het niet vies 179

ANONIEM

- Ah, menige woestijnspringmuis met korte rug 180

BAKR IBN CHARIDJA

- Was mij, wanneer ik dood ben, in het water van de wijnstok! 180

ANONIEMEN

- God beware me voor een nacht waarin ik met haar moet slapen 181
- Als jij nou zó veranderde 181

- Men neemt mij kwalijk dat ik een hekel heb 182

- Weg is Oenaisa! 't Heeft mij niet verdrotten! 182

ABOEL-GHATAMMASJ

- Mijn lot is een manwif, zo dun als een riet 183

ANONIEM

- Ik zweer – en als ik lieg' 184

HOMAIDA BINT AN-NO'MAAN IBN BASJIER

- Weg met oude mannen en wie hen bemint 184

ANONIEM

- 's Ochtends verschijn ik met eentje die zijn kop hoog opricht 185

III DE ABBASIDISCHE PERIODE

– *qasida* –

BASSJAAR IBN BOERD

- ♣ Mijn vriend, ik kan niet slapen onder dwang 186
- ♣ Wie is daar die mijn boodschap brengt 188

ANONIEM

- ♣ Door een vizier en zijn verraad 190

ABOE TAMMAAM

- ♣ O scheidingsdag, je bent zo lang geschapen! 193
- ♣ Het zwaard, betrouwbaarder dan boeken, brengt de
waarheid 195

AL-BOHTOERI

- ♣ De jeugd: wat was het anders dan verbeelding 201

IBN AR-ROEMI

- ♣ Berisp mij niet! Dat draagt slechts tot mijn rampspoed bij 204
- ♣ Het huilen van u beiden geeft genezing, ook al baat het
niet 216

- ♣ Zeg tegen wie kritiek heeft op de odes 219

AL-MOETANABBI

- ♣ O hitte van mijn hart, om hem wiens hart zo ijzig is! 220
- ♣ Hij is verheven, mikpunt van uw vitten, boven kritiek 223

ABOEL-ALAA' AL-MA'ARRI

- ♣ Niet baat, in mijn religie en mijn overtuiging, de weeklacht van
wie huilt 227

– *ghazal* –

AL-ABBAAS IBN AL-AHNAF

- ♣ Ik denk (ik heb nog niemand zoals jij gekend) 232
- ♣ O, Fauz is verschenen, stralend, uit het paleis 232
- ♣ Mijn gebiedster is zuinig met haar brieven 233

♣ Mensen, vandaag is liefde heerlijk! 234

ABOE NOEWAAS

♣ Twee geliefden: wangen dicht opeen 235

♣ Ik zag op een begrafenis de maan 236

♣ Djanaan bezit mijn hele hart 236

♣ Ik sliep en, in mijn droom, verlangde naar hem 237

♣ Ach vrienden, troost mijn hart 237

ABOES-SJIES

♣ Mijn liefde blijft staan daar waar jij bent 238

OELAJJA BINT AL-MAHDI

♣ O Heer, ik lijd zo want zij mijdt mij zo 239

♣ O jij die diep in de woestijn een vuur aansteekt 240

♣ Wie twee personen liefheeft 240

IBN DAWOED AL-ISFAHANI (?)

♣ Mijn hart werd vroeger elke nacht gestolen 240

ANONIEMEN

♣ De liefde is een ziekte die alleen genezen wordt door een omhelzing 241

♣ Ik zie dat men liefde alleen kan genezen 241

HAROEN AR-RASJIED

♣ Drie lieve meisjes hebben mij beteugeld 242

IBN AR-ROEMI

♣ Ik omhels haar, maar mijn ziel verlangt nog steeds naar haar 242

KOESJAADJIM

♣ Ik zag hem schrijven op een dag 243

♣ Wij zonden jou dit 243

– *moedjoen, wijnpoëzie en lichte poëzie* –

BASSJAAR IBN BOERD

♣ Omar heeft mij berispt om mijn vriendin 244

♣ Mijn pik is beter dan hun pikken 246

MOETIE' IBN IJAAS

- ☞ Haar kut werd zichtbaar, onbedoeld 247
- ☞ Sahhaaf heeft Djauhar flink geneukt, bij God! 247

ABOE NOEWAAS

- ☞ Een meisje met volgroeide borsten 247
- ☞ Ik zag een meisje uit het paleis en werd verliefd 248

IBN AR-ROEMI

- ☞ Zo zacht als sabelbont, zo soepel als een wezeltje 249

IBN SOEKKARA

- ☞ O, zij was zwart. Gezegend zij haar vrouw'lijk deel 250

IBN AL-HADDJAADJ

- ☞ Vriend! Drink, en schenk die wijn uit Oekbara 251

ANONIEM

- ☞ Het haar op haar reet 251

IBN AL-MOESAJJAB

- ☞ Een zangeres, nog meer frigide dan een blokje ijs 252

IBN AR-ROEMI

- ☞ Het geluid van een knoestige, stijve 252

RASJID IBN IS'HAAQ

- ☞ Hij slaapt in de hand van een meisje 253

ABOE NOEWAAS

- ☞ O wat een mooi gezicht 253

- ☞ Een gazellejong, als een maan die schijnt 254

ANONIEM

- ☞ Een deugdzaam meisje zegt tot haar hengstenminnende vriendin 255

AL-MOE'AMMAL

- ☞ Wie kent er iemand als mijn lief? 257

OELAJJA BINT AL-MAHDI

- ☞ Toghjaan heeft sandalen van dertig jaar terug 257

IBN SOEKKARA

- ☞ De winter komt. Zeven vereisten heb ik gereed 257

ANONIEM

☛ Ik had het drinken opgegeven 258

ABOE NOEWAAS

☛ Houd op met uw verwijten! 258

☛ Iemands genot is pas volmaakt wanneer hij drinkt 259

IBN AL-MO'TAZZ

☛ Rood is zij vóór het mengen, bleek erna 260

☛ Toen de lichtende kimme openspleet 261

ANONIEM

☛ Ik had een vriend. Maar hij ging heen 262

AL-FADL IBN SOELAIMAAN AL-KATIB

☛ Lofwaardig is hij, de vermiste! 263

IBN AR-ROEMI

☛ Een gegrilde, geel, als een gouden dinar 265

IBRAHIEM IBN AL-MAHDI

☛ Je vraagt mij naar het heerlijkste gerecht 266

ABOEL-MOECHAFFAF

☛ Spaar mij je kampementen in woestijnen 267

AL-QASIM IBN JOESOEF AL-KATIB

☛ Zo klein en toch zo erg! 268

IBN AR-ROEMI

☛ 't Is daarom dat de Pen wordt gediend door
het Zwaard 269

KOESJAADJIM

☛ Abdallah kwam voorbijrijden 269

☛ Plezier mij met jouw passer 270

BAHAA' AD-DIEN ZOEHAIR

☛ Ik zag een sukkel met een baard 272

AL-WASANI

☛ Wie helpt dit tranend oog vol smart 274

– wijsheid en ascese –

ABOEL-ATAHIJA

- ☛ Wij sterven allen, daaraan is geen twijfel 288
- ☛ Elk levend wezen is gedoemd te sterven 289

ABOEL-ALAA' AL-MA'ARRI

- ☛ Jullie monden roepen: 'Er is geen god dan God!' 290
- ☛ De astroloog is blind 290
- ☛ Geloof, ongeloof; berichten die worden verteld 290
- ☛ Zaken die het verstand niet ernstig neemt 290
- ☛ De wisseling van de Tijd scheidt vrienden 291
- ☛ Als verstandigen van U geen voorspoed krijgen 291

IBN SINA (AVICENNA)

- ☛ Er daalde neer op jou uit hoge regionen 292

– mystiek –

RABI'A

- ☛ Ik min je met dubbele minne 294

SOEMNOEN

- ☛ Ik noem je dikwijls 294

AL-HALLAADJ

- ☛ Ik heb jouw ziel gekneet in mijn ziel 295
- ☛ Ik heb jouw ziel gemengd met mijn ziel 295

ANONIEM

- ☛ Ik ben wie ik bemin 295

IBN AL-FARID

- ☛ Wij dronken, denkende aan de geliefde 296
- ☛ Hoe heerlijk hebben wij geslapen 300
- ☛ O, hoe verlang ik naar haar stralende gezicht 300
- ☛ Op 't slagveld van de ogen en de harten 301

IBN ARABI

- ☛ Voorheen had ik een afkeer van mijn vriend 304
DJOEBAAAN AL-QAWWAAS
- ☛ Ik sterf van liefde en mijn lief is Ik 305

IV AL-ANDALOES

IBN ZAIDOEN

- ☛ Ik dacht aan jou in az-Zahraa', verlangend 305

IBN CHAFAADJA

- ☛ Is het de zuiderstormwind, denk je 307
- ☛ Ah, een rivier, die stroomt in een dal 311
- ☛ Talrijke druppels, gestold: hagelstenen 312
- ☛ Kijk, de nacht maakte zijn slippers lang 312
- ☛ Wij gaven elkaar wijn, die nacht 313

HAMDA BINT ZIJAAD

- ☛ Mijn tranen hebben mijn geheim onthuld 314

AL-A' MA AT-TOETIELI

- ☛ Geplengde tranen, hete ribben: water en vuur 315
- ☛ Pareltandlachend, vollemaanontsluierend 316

ANONIEM

- ☛ Mijn liefje, val maar aan! 319

IBN SANAA' AL-MOELK

- ☛ Mijn lief, zo zoet, zo zoet 319

IBN QOZMAAN

- ☛ Werd mij het Paradijs geschonken 320

V DE LATERE MIDDELEEUWEN

AL-BOESIRI

☛ Is het omdat je aan Dhoe Salam denkt 322

SAFI AD-DIEN AL-HILLI

☛ 'Er is geen liefde dan de eerste liefde'? 335

☛ Ik dacht aan jou terwijl de koppen rolden 336

☛ Ik dacht aan jou, toen zwaarden, wars van scheden 336

IBN QAJJIM AL-DJAUZIJJJA

☛ Jij die met schone hoeri's huwen wil 337

IBN SOEDOEN

☛ Moeder is dood! 345

☛ Een zeer verstandig man kan dit gerust geloven 346

NASIR AD-DIEN AL-GHAITI

☛ Kom, hoor eens mensen wat er is gebeurd! 348

HASAN AL-BADRI AL-HEDJAZI

☛ Ach, bleef het ons zolang we leven maar bespaard 351

☛ Neem liever 'n hond als buur dan iemand die een loeder is 352

IBN MALIK

☛ Spraeck is: Beteek'nisdraghend Woort 355

AL-ANBOETI

☛ Voedsel is: Heerlyck Lamsvleesch om te vreten 355

Leidt hij hen zorgzaam steeds; de merries, dorstig, staan
alsof een vogelzwerm rust op hun koppen,
Staand op een uitkijkheuvel, op een tijd dat stof rondvliegt
en sprinkhanen gevlucht zijn voor de felle hitte.
Zie, daar gaat 's avonds mijn kameel, daar waar de wind
speelt tussen haar en waar zij 's ochtends komt.
Onze kamelen, stappend door woestijnen, zijn
als schepen, zwemmend in de steppe van de Tigris.
Mijn hart wil slechts aan Majja denken, steeds gekweld
door haar, de grillige, nu ernstig, dan weer schertsend.

1. Voor de relatie tussen sterren en regen, zie het gedicht van Djarier.
2. rechterflank ... gekeerd: een gunstig omen voor een jager.
3. Dat wil zeggen: zij heeft een lange nek.
4. kamillebloemen: haar witte tanden.
5. De zwepen zijn veel gebruikt, de dieren vermagerd, maar Saidah, de kameelin van de dichter, jaagt hen nog op.
6. Een vrouw die niet in haar eigen stam trouwt en geen vertrouwden heeft die haar helpen, heeft behoefte aan een goede spiegel.
7. De dageraad.
8. De vergelijking van een kameel met een onager of wilde ezel is conventioneel.

– *ghazal* –

MADJNÓEN LÁILA (tweede helft zevende eeuw)

Madjnóen Láila, 'de Gek van Laila', heette eigenlijk Qais Ibn al-Moeláwwah, van de stam Ámir. Hij is de beroemdste minnaar in de Arabische literatuur en er zijn een aantal versies van het verhaal van zijn ongelukkige liefde. Hij werd al vroeg legendarisch en het is zelfs de vraag of hij wel een historische figuur is. Het heeft nauwelijks zin te spreken over de 'echtheid' van de gedichten. Van veel gedichten zijn er varianten, met uiteenlopende lengte of versvolgorde.

• Zij zeiden: Als je wilt, vergeet je haar!
Ik zei: Dat wil ik niet, ik blijf haar trouw.
Hoe zou ik kunnen? Liefde zit gehecht
aan 't hart zoals een emmer aan een touw.
Liefde voor haar is in mijn hart gegroeid
en houdt nooit op, al wijst men mij terecht.
Iemand, een vrouw, belaaft mij met gevit:
kritiek van vitsters blijft mij niet verschoond.
Waar woont zij, vroegen zij, wie is ze?
De zon, zei ik, die in de hemel woont.
Men zei: Wie vind jij mooier dan de zon?
– Het noodlot trof mij, kon mij ook niet missen:
wanneer een Lotsbesluit is neergezonden
wordt het alleen door 't Lot ooit weer ontbonden.

• Kom je¹ om tenten die eens stonden waar
de wind uit 't oosten waait, in 't zand,
nu weggevaagd door oost- en zuidenwinden?
O, God vervloeke de kamelen, want
kamelen scheiden minnaars en beminden.
Vroeg in de morgen kwamen zij² bijeen
voor het vertrek. Mijn hart ging mét hen heen.
Wanneer zal ik in jou genezing vinden
voor mijn gekwelde hart? De pijl des doods
komt sneller dan een samenzijn met jou.
Afstand, verlangen, huiver en verdriet:
jij duldt mij niet nabij, ik nader niet.
Zoals een vogeljong, in kinderhand
gevangen, stervende. Geen mededogen
van 't kind; het speelt maar en heeft geen verstand;
de vogel, onbeveerd, niet weggevlogen.
Wel duizend wegen die ik in kan slaan
ken ik; maar zonder hart, waar zal ik gaan?

Had ik twee harten, 'k leefde met één hart,
en wijdde één aan jou en liefdessmart.
Bij God, bij God, ik denk de hele tijd:
wat heb ik jou (ik ben verbaasd) misdaan?.
Bij God, ik weet niet waarom jij mij mijdt
en wat ik om jou, Laila, moet doorstaan.
Moet ik de band verbreken? Liever dood!
Moet ik ondrinkbaar drinken van jou drinken?
Of moet ik vluchten ver van elk vandaan?

Na onze dood, als onze zielen ooit
elkaar ontmoeten – slechts een zandduin glooit
tussen de beide graven –, is mijn schim,
mijn graf-uil,³ bij het horen van de stem
van die van Laila, vrolijk aangedaan,
al ben ik zelf tot rottend stof vergaan.

Zolang mijn oog wat ik beveel ook doet,
vergiet het tranen en vergiet het bloed.
Bij Hem, die de Thabíer⁴ verankerd heeft,
door wolken met hun stortregens besproeid,
en bij woestijndoorkruisende kamelen,
zo mager als een zwaardschede, vermoeid:
ik hield oprecht van Laila, heb geleefd
als Dood's vriend (valse minnaars zijn er velen).
'k Verlang naar Laila, zo ver weggebracht,
als vuurvliegjes, verlangend naar de nacht.
Ze zeggen: Laila heeft jou pijn gedaan!
– Hoe lief is zij, al doet zij mij dat aan!

1. De dichter spreekt tot zichzelf.
2. zij: de stam van de geliefde.
3. schim/graf-uil: *sáda*, een woord dat 'echo' betekent maar ook een soort uil die volgens het bedoeïenengeloof op het graf van een overledene roept. Zie ook boven, Tarafa's *Mo'allaqa*.
4. Thabier: een berg.

De 'spreekende berg' uit dit gedicht heeft misschien, eeuwen later, de Spaans-Arabische Ibn Chafaadja geïnspireerd (zie p. 306).

- ♣ Toen ik de berg Taubáad zag, barstte ik in snikken uit,
 en hij riep 'God is groot!' toen hij mij zag.
 Ik liet mijn tranen stromen toen ik hem herkende,
 en hij riep mij, zo luid als hij kon, bij zich.
 Ik zei tot hem: Waar zijn degenen die ik vroeger kende.
 die rondom jou in die vruchtbare goede tijden leefden?
 Hij zei: ze zijn vertrokken, en zij hebben mij hun landen
 toevertrouwd.
 Wie kan er blijven bij de wisselingen van het lot?
 Ik huil vandaag, bevreesd voor als je morgen zult vertrekken,
 nu de stammen nog tezamen zijn.

- ♣ Ik werd verliefd op Laila toen zij nog een klein onschuldig
 meisje was,
 haar borsten nog niet zichtbaar voor haar speelgenoten;
 Twee jonge kinderen: tezamen hoedden wij de kalveren.
 Ach, waren wij maar nimmer opgegroeid, wij en de kalveren!

Op het eerste gezicht een beschrijving van een paard, maar obsceen bedoeld. Er zijn anekdotes waarin deze of dergelijke verzen worden voorgelegd aan een taalkundige, die geleerd commentaar op het 'paardegedicht' verschaft, en vervolgens te horen krijgt dat hij zo'n beest maar moet 'berijden'.

♣ 's Ochtends verschijn ik met eentje die zijn kop
 hoog opricht, onweerstaanbaar, gutsend,
 Waarmee ik een bergpas bestijg, een kloof
 waarin hij nu eens afdaalt, dan weer omhoogkomt,
 Kwiek, zijn speeksel stromend, zo actief is hij:
 hij barst haast uit zijn huid.

III DE ABBASIDISCHE PERIODE

– *qasida* –

BASSJÁAR IBN BOERD (gest. 783)

De blinde Bassjaar Ibn Boerd, uit Basra, wordt vaak de eerste grote 'moderne' dichter genoemd. Hij was ook de eerste grote Arabische dichter van niet-Arabische origine, hetgeen blijkt in verschillende gedichten waarin hij zich beroemt op zijn Perzische voorgelacht en de Arabieren bespot. Op hoge leeftijd werd hij doodgegeseld, naar men zegt op beschuldiging van 'ketterij' (dat wil zeggen: anti-islamitische, manicheïstische ideeën). In het grote tiende-eeuwse boek over dichters en poëzie, *al-Agháni* ('De liederen') wordt een gedicht van Bassjaar als volgt ingeleid:

beneden een man, van haar liefde verzekerd,
als een eend die zich drukt voor de valk.

1. Vertaling onzeker.

RÁSJID IBN IS'HÁAQ (negende eeuw)

Op zijn lethargische lid

Zelfspot-gedichten horen ook tot de lichte poëzie. Er zijn vele gedichtjes in het Arabisch waarin de dichter zijn eigen impotentie schildert; altijd humoristisch, want zoiets vreselijks kan een man niet serieus beschrijven. Rasjid Ibn Is'haaq, ook Aboe Hakíma genoemd, specialiseerde zich in het genre. Er wordt bericht dat hij in feite zijn mannetje stond en die serie gedichten maakte om verdenkingen van seksuele affaires te ontkrachten.

♣ Hij slaapt in de hand van een meisje. Soms beweegt hij even, zonder dat de hand het voelt, zoals een vogeltje, twee dagen oud, zijn kop opheft naar zijn ouders, en het dan, uitgeput, laat hangen.

ABOE NOEWAAS

De biseksuele natuur van Aboe Noewaas wordt kernachtig uitgedrukt in dit epigram.

♣ O wat een mooi gezicht: Moefáddal, die op mijn charmante Doerra is gelegen!
En ik als tweede ruiters op Moefaddal,
heb toen twee parels aan één draad geregen.

✦ Een gazellejong, als een maan die schijnt
 en de duisternis in het land doet opklaren,
 vroeg ik om een samenzijn, hopen op zijn gulheid.
 Maar hij was niet bepaald toeschietelijk.
 Ik zei tot de antilope die zo moeilijk deed:
 Jij met je heerlijke speeksel en je heerlijke mond,
 hoeveel vriendjes van je zijn er niet
 willig met mij samengewest?
 Maar geen van hen is zwanger geworden
 of heeft een kind gebaard.
 Hij zei: O, nou probeert hij mij te vermurwen.
 Maar een gazelle mag zich niet laten vermurwen door een
 leeuw.
 Toen zei ik: Laat maar zitten. Kom laat ons
 wat nemen van een wijntje dat bruist
 zodat het spat als je het mengt met regenwater.
 En toen hij meekwam bracht ik hem
 buiten bereik van roddelaars en afgunstigen.
 Ik goot hem de heerlijke wijn in zijn mond.
 Hij verzette zich niet; ten slotte
 zeeg hij neer, op zijn arm leunend.
 Toen stond ik op, maakte zijn kleed los,
 schikte zijn dijen met mijn hand
 en wij omhelsden elkaar. Ik kuste
 steeds weer zijn mond, met blinkend witte tanden.
 Toen zijn verblinding weer was opgeklaard
 stond hij op, bedroefd, gekweld van binnen.

ANONIEM

*Twistgesprek tussen een lesbische en een heteroseksuele
vrouw*

Deze dichtelijke dialoog is afkomstig uit een 13e-eeuws werk over seks, at-Tifáasji's *Des grijsaards herwonnen jeugd door grote seksuele vreugd*. Het zou mij niet verbazen als de dichter in feite een man was.

• Een deugdzzaam meisje zegt tot haar hengstenminnende vriendin:

Slechterd! Wat haal jij voor lelijks uit!

Jij hebt een veilig pad verlaten, waarvan God heeft gezorgd dat men het niet hoeft te vrezen: namelijk zoals de ene sandaal met een gelijke wordt gedragen.

Jij hebt je vermoeid met mannen lief te hebben – terwijl anderen toch meer recht hebben op liefde en meer de moeite waard zijn.

Weet je dan niet dat wij met onze lesbische liefde gevrijwaard zijn van jullie geschreeuw in de nacht dat jullie baren?

Onze geheimen worden niet geschonden door vroedvrouwen die iets zien wat verborgen moet blijven en niet zomaar ontbloot mag worden.

Wij zijn niet als een schaap dat lammeren moet zogen, wij worden niet geraakt door de ellende van het opvoeden van kleine kinderen; wanneer een meisje met een vriendin vrijt, geniet zij zo dat zij geen echtgenoot, geen heer en meester, meer nodig heeft.

Wij zijn gelukkig, geschapen voor heerlijkheid; jullie zijn ongelukkig, geschapen voor vernedering.

Haar vriendin antwoordt:

♣ Ik heb begrepen wat je zei. Foei! Let goed op. Ik zie een zwaardschede die niet naar de kling van het zwaard verlangt. Je gebruikt de vergelijking van sandaal met sandaal, als veilige methode. Wat een onzin, domoor. Wat is het nut van een ring wanneer er geen vinger of teen in steekt? Welke molensteen draait om te malen zonder as, stevig van boven en van onder? Als men geen stift gebruikte voor de ogen, zouden mooie vrouwen nooit hun ogen kunnen opmaken. Je lijkt op iemand met erge honger die een hapje aan zijn lippen voorbij laat gaan, ondanks zijn honger. Jij bent als een zieke die zijn kwaal uitwendig behandelt terwijl zijn ziekte van binnen het kookpunt bereikt. Houd toch op, zusje, kom tot inkeer. Niemand kan jou betere raad geven dan ik. Ik verzeker je, als je mij kon zien op de dag dat mijn lief mij bezoekt, als een wilgetak, vol genegenheid, en mij, naakt, in zijn hemd sluit, en ik dan zie waar ik mijn bestaan aan te danken heb; en als ik dan genot vind in hem, in wat hij doet, wanneer een pik mijn schede ontmoet, en de dingen die hij daarna doet – als ik ze voor je zou beschrijven, zou je in je broek plassen, zusje, zodat het over je benen zou stromen! En wanneer dan nadert wat ik niet mag noemen, verlies ik van genot onder hem mijn verstand.

AL-MOE'ÁMMAL (gest. 806?)

Op een fors geschapen schone

Een epigram dat vaak wordt geciteerd als voorbeeld van hyperbool (poëtische overdrijving).

- Wie kent er iemand als mijn lief?
Zij is gelijk een volle maan.
Zijzelf zal hier vandaag al zijn;
haar billen komen morgen aan.

OELÁJJA BINT AL-MÁHDI

- Toghjaan heeft sandalen van dertig jaar terug:
ze zijn nog als nieuw, niet versleten of stuk.
Hoe kan dat ook anders? Want ononderbroken
heeft zij toch haar voeten omhooggestoken!
Geen kous hoeft gestopt, geen sandaal hoeft verzoold
(haar broeken zijn echter volledig gemold).

IBN SÓEKKARA

De allittererende geneugten van de winter

- De winter komt. Zeven vereisten
heb ik gereed. Niets kan mij deren:
een knusse kamer, cash, een kachel,
kroes wijn, kebab, lief kutje, kleren.¹

1. In het Arabisch: *kinnoen wa-kiesoene wa-kanóenoene wa-ká'soe tilaa / má'al-kabáboe wa-kóessoene ná'imoene wa-kisaa.*